

ผลการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำในกรุงเทพมหานคร

ปีงบประมาณ 2564-2566

Treatment Outcomes of New and Relapsed Tuberculosis Patients in Bangkok during
Fiscal Years 2021-2023

วิดาภา วรรณศรี¹

กองวัณโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

Widapa Wannsri¹

Division of Tuberculosis, Department of Disease Control, Ministry of Public Health

บทคัดย่อ

วัณโรค (Tuberculosis : TB) เป็นโรคติดเชื้อทางระบบทางเดินหายใจที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Mycobacterium tuberculosis* และยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย ซึ่งกรุงเทพมหานครมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้การควบคุมวัณโรคมีความท้าทาย เช่น การย้ายถิ่นของประชากร ความแออัดในชุมชนเมือง และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าอัตราความสำเร็จของการรักษาวัณโรคในประเทศไทยจะมีแนวโน้มดีขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่ในกรุงเทพมหานครยังคงพบปัญหาการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตราความสำเร็จของการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และกลับเป็นซ้ำในกรุงเทพมหานคร ช่วงปีงบประมาณ 2564-2566 และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อผลการรักษาสำเร็จของผู้ป่วยวัณโรคในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาผลการวิเคราะห์พบอัตราความสำเร็จของการรักษาผู้ป่วยวัณโรคในกลุ่มผู้ป่วยรายใหม่และผู้ป่วยที่กลับเป็นซ้ำ ในเขตกรุงเทพมหานคร ระหว่างปีงบประมาณ 2564-2566 กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 24,252 ราย จากการรายงานการขึ้นทะเบียนในโปรแกรมรายงานข้อมูลวัณโรคประเทศไทย (National Tuberculosis Information Program : NTIP) ในปีงบประมาณ 2564 - 2566 ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2563 ถึง 30 มิถุนายน 2566 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน ผลการศึกษา พบว่า อัตราการรักษาสำเร็จของการศึกษาอยู่ที่ร้อยละ 79.0 โดยเพศหญิงมีอัตราสำเร็จสูงกว่าร้อยละ 82.1 เมื่อเทียบกับเพศชาย ($p < 0.001$) กลุ่มอายุ 5-14 ปี มีอัตราสำเร็จสูงสุดร้อยละ 83.7 ส่วนกลุ่ม ≥ 65 ปี ต่ำสุดร้อยละ 72.0 ($p < 0.001$) ผู้ป่วยรายใหม่มีอัตราสำเร็จสูงกว่าผู้ป่วยกลับเป็นซ้ำร้อยละ 79.6 ($p < 0.001$) วัณโรคนอกปอดมีอัตราสำเร็จสูงกว่าร้อยละ 81.5 เทียบกับวัณโรคปอดร้อยละ 78.5 ($p < 0.001$) สำหรับกลุ่มประชากรพบผู้ต้องขังมีอัตราสำเร็จสูงสุดร้อยละ 83.6 ($p < 0.001$) นอกจากนี้ประเภทสังกัดของสถานพยาบาลที่ให้การรักษา พบโรงพยาบาลเอกชนมีอัตราการรักษาไม่สำเร็จสูงร้อยละ 24.0 ส่วนศูนย์บริการสาธารณสุข กทม. ต่ำสุดร้อยละ 9.7 ($p < 0.001$) ผู้ป่วย HIV Positive มีอัตราการรักษาไม่สำเร็จสูงร้อยละ 27.8 ($p < 0.001$) ข้อเสนอแนะการบูรณาการโปรแกรมวัณโรคและ HIV การอบรมบุคลากรในโรงพยาบาลเอกชน และการประสานงานระหว่างสถานพยาบาล นโยบายควรเน้นสร้าง

เครือข่ายอาสาสมัครชุมชน และใช้เทคโนโลยีเตือนการใช้ยา พัฒนากลยุทธ์ควบคุมวัณโรคที่เหมาะสมกับบริบทของกรุงเทพมหานคร

คำสำคัญ: ผลการรักษา, วัณโรค, กรุงเทพมหานคร

Abstract

Tuberculosis (TB) is a respiratory infectious disease caused by *Mycobacterium tuberculosis*, and it remains a significant public health issue globally and in Thailand. Bangkok presents unique challenges for TB control due to population migration, urban congestion, and unequal access to healthcare services. Despite a national improvement in TB treatment success rates in recent years, Bangkok continues to face difficulties.

This cross-sectional study aimed to determine the treatment success rate of new and relapsed TB patients in Bangkok during fiscal years 2021–2023 and analyze factors associated with treatment outcomes. Data were obtained from the National Tuberculosis Information Program (NTIP) from October 1, 2020, to June 30, 2023, covering a total of 24,252 cases. Descriptive and inferential statistics were used in the analysis.

The overall treatment success rate was 79.0%. Females had a higher success rate (82.1%) compared to males ($p < 0.001$). The age group 5–14 years had the highest success rate (83.7%), while those aged ≥ 65 years had the lowest (72.0%) ($p < 0.001$). New cases had a higher success rate (79.6%) than relapsed cases ($p < 0.001$). Extrapulmonary TB cases had a higher success rate (81.5%) compared to pulmonary TB (78.5%) ($p < 0.001$). Among population groups, incarcerated individuals had the highest success rate (83.6%) ($p < 0.001$).

Regarding healthcare facility affiliations, private hospitals had the highest rate of unsuccessful treatment (24.0%), while Bangkok Metropolitan Administration (BMA) health centers had the lowest (9.7%) ($p < 0.001$). HIV-positive patients had a high rate of unsuccessful treatment at 27.8% ($p < 0.001$).

Recommendations include the integration of TB and HIV programs, training of private hospital personnel, and improved coordination between healthcare facilities. Policy should focus on building community volunteer networks, using medication reminder technology, and developing TB control strategies tailored to Bangkok's context.

Keywords: Treatment outcomes, Tuberculosis, Bangkok

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อผลการรักษาผู้ป่วยวัณโรครายใหม่และผู้ป่วยที่กลับเป็นซ้ำในเขตกรุงเทพมหานคร ปีงบประมาณ 2564–2566 (N=24,252) โดยการวิเคราะห์สถิติไคสแควร์ (chi-square)

Table 1 Analysis of Personal Data Associated with Treatment Outcomes among New and Relapsed TB Patients in Bangkok, Fiscal Years 2021–2023 (N=24,252), Using Chi-square Test

ข้อมูลทั่วไป General Information	ผลการรักษา (ราย) Treatment Outcomes (Cases)				χ²	df	p-value
	สำเร็จ		ไม่สำเร็จ				
	Successful	%	Unsuccessful	%			
	(n=19,167)		(n=5,085)				
เพศ (Sex)							
ชาย (Male)	11,357	77.1	3,377	22.9	85.99	1	0.001*
หญิง (Female)	7,810	82.1	1,708	17.9			
อายุ (Age Group)							
< 4 ปี (years)	116	75.8	37	24.2	187.83	7	0.001*
5 - 14 ปี (years)	174	83.7	34	16.3			
15 – 24 ปี (years)	1,903	81.7	426	18.3			
25 – 34 ปี (years)	3,598	82.4	768	17.6			
35 – 44 ปี (years)	3,398	80.3	831	19.7			
45 – 54 ปี (years)	3,678	80.3	905	19.7			
55 – 64 ปี (years)	3,064	78.7	829	21.3			
> 65 ปี (years)	3,236	72.1	1,255	27.9			
ประเภทการขึ้นทะเบียน (Registration Type)							
ผู้ป่วยใหม่ (New)	18,090	79.6	4,640	20.4	67.61	1	0.001*
ผู้กลับเป็นซ้ำ (Relapse)	1,077	70.8	445	29.2			
ตำแหน่งของวัณโรค (TB Site)							
ในปอด (Pulmonary TB)	15,876	78.5	4,340	21.5	17.56	1	0.001*
นอกปอด (Extrapulmonary TB)	3,291	81.5	745	18.5			
กลุ่มประชากร (Population Group)							
คนไทย (Thai)	17,269	79.1	4,569	20.9	14.07	2	0.001*
ไม่ใช่คนไทย (Non-Thai)	1,329	76.7	404	23.3			
ผู้ต้องขัง (Prisoner)	569	83.6	112	16.4			

ข้อมูลทั่วไป General Information	ผลการรักษา (ราย) Treatment Outcomes (Cases)				χ²	df	p-value
	สำเร็จ		ไม่สำเร็จ				
	Successful	%	Unsuccessful	%			
	(n=19,167)		(n=5,085)				
ประเภทสังกัดของสถานพยาบาล (Type of affiliation of the hospital)							
กระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Public Health (MOPH))	2,587	77.8	740	22.2	146.73	6	0.001*
โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย (University Hospitals)	3,669	77.9	1,042	22.1			
สำนักการแพทย์ กทม. (BMA Medical Services Dept.)	3,047	81.2	704	18.8			
ศบส. สำนักงานมัย กทม. (BMA Health Centers)	1,502	90.3	161	9.7			
กระทรวงมหาดไทย/ กลาโหม (Ministry of Interior / Defense)	1,714	80.8	407	19.2			
กระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice)	560	83.7	109	16.3			
โรงพยาบาลเอกชน (Private Hospitals)	6,088	76.0	1,922	24.0			
สถานะ HIV (HIV Status)							
HIV Positive	1,290	72.2	497	27.8	154.21	2	0.001*
HIV Negative	10,787	81.8	2,393	18.2			
N/A	7,090	76.4	2,195	23.6			